

УДК 343.1

О. В. Ігнатюккандидат юридичних наук,
заступник голови Апеляційного суду Київської області**КЛАСИФІКАЦІЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ
ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Постановка проблеми. Україна як молода держава переживає важливий новий історичний етап свого розвитку. На порозі третього тисячоліття вона здобула незалежність, свободу, право розпоряджатися власним майбутнім. Це створило передумови для розбудови держави, динамічного та неухильного зростання якісних показників, визначення своїх пріоритетів і партнерів, а також входження до світового співтовариства [1, с. 49].

У зв'язку з чим Україна на нинішньому етапі свого розвитку знаходиться на шляху значних перетворень: змінюється структура економічних відносин, формуються нові суб'єкти власності і політичної діяльності, трансформуються базові цінності, влаштування життя, змінюється устрій життя, традиції [2; 3, с. 64].

Але на жаль з розвитком української держави відбувається й розвиток злочинності. Останнє відбувається як через об'єктивні закономірності розвитку суспільства, так і через недоліки та прорахунки систем забезпечення діяльності правоохоронних органів, що зумовлює надвисокий рівень латентності злочинності, безкарність винних у вчиненні злочинів та в цілому неспроможність правоохоронних органів у сучасних умовах ефективно протидіяти злочинності [4, с. 207].

Різка зміна структури злочинності, підвищення її професійного рівня, а також якісні зміни в структурі злочинності, коли агресивна злочинність стає жорстокішою, а економічна – організованою та транснаціональною, зумовила необхідність доповнити КПК України (1960 р.) нормами, які однозначно і прямо приписували використання оперативно-розшукових заходів для вирішення завдань кримінального судочинства. Все це свідчить про значимість оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій під час у кримінальному провадженні в кримінальному судочинстві [5, с. 144].

Закріплення у КПК України нового процесуального інституту негласних слідчих (розшукових) є суттєвою новацією. Незважаючи на спробу законодавчого визначення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, вони не розкривають їх основні визначальні ознаки. Це породжує неоднозначні підходи науковців і практиків до їх розуміння, створює певні складнощі в процесі застосування. Результати вивчення наукових джерел з кримінального процесуально-

го права, криміналістики, теорії ОРД та інших, в яких висвітлюються окремі питання НСРД, дають підстави для висновку про те, що на сьогодні їх наукова класифікація представлена вкрай обмежено. Більшість вчених та практиків обмежуються викладенням власного бачення переліку НСРД. Відсутність наукової класифікації НСРД негативно впливає на розробку науково-обґрунтованих рекомендацій використання їх результатів у доказуванні [6, с. 210]. Тому ця проблема останнім часом постійно знаходиться у центрі наукових і практичних працівників [7, с. 74].

Стан дослідження. Теоретичну базу дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних вчених, які вивчали різні проблемні аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Зокрема, праці: М.В. Багрія, Б.Г. Бараненка, Р.І. Благути, В.О. Глушкова, М.Л. Грібова, А.М. Кислого, В.А. Колесника, С.С. Кудінова, Є.Д. Лук'янчикова, Д.Й. Никифорчука, М.А. Погорецького, Є.Д. Скулиша, Д.Б. Сергєєвой, С.Р. Тагієва, О.Ю. Татарова, В.Г. Уварова, Л.Д. Удалова, С.С. Чернявського, Р.М. Шехавцова, М.Є. Шумили та ін.

Мета дослідження полягає в аналізі підходів вчених до класифікації негласних слідчих (розшукових) дій як інструментів доказування у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Передусім, у органів досудового розслідування з'явилася можливість самостійно приймати рішення щодо того, які дії необхідно здійснити для розкриття та розслідування злочину, в зв'язку з чим повинна стати менш актуальною досить болюча проблема взаємодії оперативних і слідчих підрозділів [8, с. 17]. Окрім того, проведення негласних слідчих (розшукових) дій забезпечуватиме виявлення та розкриття найбільш складних і латентних злочинів, розслідування яких традиційними засобами кримінально-процесуального провадження, які до цього часу застосовувалися в Україні, є надзвичайно складним або просто неможливим [9, с. 189].

Зазначимо, що глава 21 КПК України не містить окремої норми, яка б визначала перелік (класифікацію) НСРД, що призводить до випадків науково не обґрунтованого його розширення або звуження.

Отже, негласними слідчими (розшуковими) діями наступні є: а) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); б) накладення арешту на кореспонденцію (ст. ст. 261, 262 КПК); в) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); г) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); г) обстеження: публічно недоступних місць; житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); д) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК); е) спостереження: за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК); є) аудіо-, відеоконтроль місця (270 КПК); ж) контроль за вчиненням злочину у формах: 1) контрольована поставка, 2) контрольована та оперативна закупка 3) спеціальний слідчий експеримент, 4) імітування обстановки злочину (ст. 271 КПК); з) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності чи злочинної організації (ст. 272 КПК) [10].

Слід відзначити, що під час проведення опитування 87 % слідчих Національної поліції України за те, що негласні слідчі розшукові дії необхідно класифікувати.

Наприклад, В. А. Колесник вважає, що класифікація негласних слідчих (розшукових) дій може бути запропонована за різними підставами, як-то: за порядком надання дозволу на проведення; за характером і обсягом втручання у сферу прав та інтересів особи; за процесуальним статусом особи, яка проводить, та участю у слідчій дії інших осіб; за характером відомостей, які отримують в результаті їх проведення, тощо. Кожна з таких класифікаційних систем передбачатиме окрему мету їх створення. У процесуальному розумінні доцільно зводити до певної системи види окремих негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких установлено Кримінальним процесуальним кодексом України. Кількість і конкретні види та назви таких дій змінюватимуться відповідно до змін у чинному законодавстві.

Нині окремими видами негласних слідчих (розшукових) дій слід уважати: аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; огляд і виїмку кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину, формами якого є контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної орга-

нізації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження [11, с. 133].

Різноманітність закріплених у главі 21 КПК України НСРД вимагає їх наукової класифікації, яку можна провести за наступними критеріями:

1. В залежності від можливості втручання у приватне спілкування під час провадження негласної слідчої (розшукової) дії: а) НСРД, під час проведення яких здійснюється втручання у приватне спілкування (закріплені у § 2 гл. 21 КПК України); б) НСРД, не пов'язані із втручанням у приватне спілкування (закріплені у § 3 гл. 21 КПК України).

На наш погляд, слушним є зауваження Є.Д. Лук'яничкова, з приводу того, чи можна уявити якусь із НСРД, щоб вона повністю виключала втручання у приватне спілкування. Наприклад, до «інших НСРД» (§ 3 гл. 21 КПК України) віднесене обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України), під час провадження якого слідчий ознайомлюється з їх обстановкою, виявляє, фіксує, за необхідності виготовляє копії чи зразки предметів, документів тощо. Науковець ставить слушне запитання: чи можливо вважати такі дії невтручанням у приватне спілкування? Відповідь є очевидною [12, с. 32]. Очевидним є те, що аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) також дає можливість доступу до приватного спілкування.

Цілком обгрунтовано, на наш погляд, є позиція науковців та практиків, які зазначають, що зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 1, 2 ст. 264 КПК України) не може вважатись втручанням в приватне спілкування та відноситись до НСРД, оскільки не відповідає критеріям, передбаченим ч. 3, 4 ст. 258 КПК України щодо приватності спілкування та втручання в нього. Відомості в інформаційних системах, соціальних мережах (наприклад, «ВКонтакте», «Однокласники», ресурс «YouTube» тощо), доступ до яких не обмежується власником, володільцем чи утримувачем, є публічно доступними і здобуття їх не носить ознак втручання у приватне спілкування, а тому отримання такої інформації не повинно відбуватись через процедури НСРД. Отримання таких даних можливе шляхом проведення слідчої (розшукової) дії – огляду предмету та складання протоколу з відповідними додатками [13, с. 29];

2. В залежності від тяжкості злочину, під час розслідування якого можуть бути проведені НСРД:

а) НСРД, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів (аудіо-, відеоконтроль

особи, накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно не доступних місць, житла чи іншого володіння особи, спостереження за особою в публічно доступних місцях аудіо-, відеоконтроль місця негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях, контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації); б) НСРД, що проводяться у кримінальних провадженнях щодо злочинів будь-якого ступеню тяжкості (зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України);

3. В залежності від посадової особи, яка надає дозвіл, санкціонує проведення негласної слідчої (розшукової) дії: а) НСРД, дозвіл на проведення яких дає слідчий суддя за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором (НСРД, що дозволяють здійснювати втручання у приватне спілкування (ст. ст. 260, 261, 263, 264), а також обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

У цій класифікаційній групі доцільно виділити підгрупу тих НСРД, що у виняткових невідкладних випадках, передбачених ст. 250 КПК України, можуть бути розпочаті до постановлення ухвали слідчого судді. Такими НСРД є 1) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ч. 4 ст. 268 КПК України) та 2) спостереження за особою (ч. 3 ст. 269 КПК України);

б) НСРД, дозвіл на проведення яких дає прокурор або слідчий за погодженням з керівником органу досудового розслідування (виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272));

в) НСРД, дозвіл на проведення яких надає прокурор або слідчий (зняття інформації з електронних інформаційних систем, доступ до яких не обмежується її власником (ст. 264), спостереження за річчю або місцем (ст. 269));

г) НСРД, дозвіл на проведення якої надає виключно прокурор (контроль за вчиненням злочину (ст. 271)).

Шехавцов Р.М. за тим же критерієм поділяє негласні слідчі (розшукові) дії на сім груп. Але називає його не «організаційний», а «за суб'єктом прийняття процесуальних рішень». Отже, за суб'єктом прийняття процесуальних рішень негласні слідчі (розшукові) дії поділяються на ті, що проводяться за рішенням:

– слідчого судді за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором;

– прокурора;

– прокурора або слідчого, за погодженням з прокурором, у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину. У вище вказаних випадках негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами ст. 248 КПК України. Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути у передбаченому КПК України порядку знищена;

– прокурора або слідчого – зняття інформації з електронних інформаційних систем, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України);

– прокурора або слідчого, за погодженням з керівником органу досудового розслідування – виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України);

– керівника органу досудового розслідування, прокурора – виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 273 КПК України);

– слідчого – дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України) [14; 15, с. 227-228; 16, с. 174]. Підставою для цієї класифікаційної групи нами свідомо обраний суб'єкт, що надає дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (у формі ухвали, постанови), а не суб'єкт, що приймає рішення про їх проведення.

4. В залежності від виду результатів, що можуть бути отримані внаслідок їх проведення: а) НСРД, в результаті проведення яких отримується

ся інформація вербального походження (аудіо-, відеоконтроль особи та місця, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж тощо); б) НСРД, в результаті проведення яких отримується інформація предметно-документального походження (накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації);

5. В залежності від можливості (та доцільності) використання конфіденційного співробітництва у формі залучення конфідента(-тів) до проведення НСРД: а) НСРД, участь конфідента у яких не передбачена законом (обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи); б) НСРД, участь конфідента у яких не є доцільною через технологію їх провадження (накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних систем, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу); в) НСРД, до провадження яких можуть залучатися конфіденти (спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця, особи, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації);

6. В залежності від виду доказів, що можуть бути отримані в результаті проведення НСРД: а) НСРД, в результаті проведення яких можна отримати такий вид доказів, як документи (окрім протоколів з додатками, що є результатом проведення всіх НСРД); б) НСРД, в результаті проведення яких можна отримати такий вид доказів, як речові докази.

Так, наприклад Г. В. Федотова пропонує таку класифікацію. Формами провадження негласних слідчих (розшукових) дій слід вважати: самостійне провадження слідчим (прокурором);

- спільне провадження слідчого (прокурора) з-уповноваженими оперативними підрозділами;
- з залученням до проведення інших осіб;
- проведення уповноваженим оперативним підрозділом (п.6 ст. 246 КПК України).

Класифікувати негласні слідчі (розшукові) дії доцільно за ступенем тяжкості злочину та прийнятним рішенням.

За ступенем тяжкості злочину негласні слідчі (розшукові) дії поділяються на:

- дії, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів: (аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); накладення арешту на ко-

респонденцію (ст. 261 КПК України); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України);

– дії, які проводяться незалежно від тяжкості злочину: зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України).

Відповідно до суб'єкта, який приймає рішення про їх проведення, негласні слідчі (розшукові) дії поділяються на такі, що провадяться:

– без дозволу слідчого судді: виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України);

– до постановлення ухвали слідчого судді (у виняткових невідкладних випадках, визначених ст. 250 КПК України): установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України);

– за рішенням прокурора: контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), але у випадку, якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину постає необхідність у тимчасовому обмеженні конституційних прав особи, має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді з дотриманням вимог КПК України;

– за рішенням слідчого судді: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України), негласне отримання зразків, необхідних для по-

рівняльного дослідження (ст. 274 КПК України) [17, с. 55-56].

Класифікація НСРД може бути проведена й за іншими підставами, якщо вони матимуть кримінально-процесуальне або криміналістичне значення. Подальші дослідження в цьому напрямку дозволять більш чітко визначити взаємозв'язок та взаємовпорядкованість НСРД, та в кінцевому результаті, повинні призвести до утворення такої системи, що надавала б цілісне уявлення про їх призначення, характерні ознаки, характер відомостей, які отримуються в результаті їх проведення тощо.

Чітко визначене процесуальне й певне організаційно-тактичне значення має поділ негласних слідчих (розшукових) дій за їх видами на ті, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, та ті, які проводяться незалежно від тяжкості злочину [11].

Слід погодитись з думкою В. А. Колесника, що процесуальна й криміналістична класифікація негласних слідчих (розшукових) дій не може мати повної збіжності, як не збігаються такі класифікації й у визначенні інших видів слідчих (розшукових) дій. Проте в розробленні таких класифікаційних систем треба дотримуватись наукових і всебічно виважених підходів, оскільки чіткість в розумінні сутності кожної з процесуальних дій має виразне практичне значення. А на сьогодні кількість, назви та змістовне визначення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, що встановлені КПК України та зазначені в Інструкції мають різне читання [11, с. 134].

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий, уповноважений оперативний підрозділ, який виконує доручення слідчого, прокурора, має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених кримінальним процесуальним законом (ст. 275 КПК України). Використання в досудовому розслідуванні такої інформації здійснюється за умови гарантування безпеки особі, яка співпрацює з правоохоронними органами на конфіденційній основі і надає таку інформацію [11].

Відповідно до глави 21 КПК України система негласних слідчих (розшукових) дій поділяється на дві основні групи. Перша група систематизована у § 2 «Втручання у приватне спілкування». До зазначеної групи віднесено: аудіо-, відеоконтроль особи, (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

Друга група регламентована § 3 «Інші види негласних слідчих (розшукових) дій» та об'єднує такі види: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274) [18].

У КПК України негласні слідчі (розшукові) дії класифікують за таким критерієм, як характер і ступінь обмеження права особи на приватність.

Відповідно до п. 1.11. Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5, затвердженої наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, міністерства фінансів України, міністерства юстиції України (далі – Інструкція) негласні слідчі розшукові дії поділяються на ті, що проводяться виключно у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів та ті, що проводяться незалежно від тяжкості злочину [19].

Деякі науковці зазначають, що такі види негласних слідчих (розшукових) дій, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) та контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), мають свої підвиди та форми. Так, відповідно до пп. 1.11.5.1. Інструкції зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж поділяється на підвиди, а саме: контроль за телефонними розмовами та зняття інформації з каналів зв'язку.

Інші науковці зазначають, що процесуально визначені форми контролю за вчиненням злочину як однієї негласної слідчої (розшукової) дії в криміналістичній класифікації визнаються не формами, а окремими видами негласних слідчих (розшукових). Порядок підготовки і тактичні прийоми проведення, коло учасників, застосовувані науково-технічні і спеціальні технічні засоби та порядок фіксації ходу й результатів, можливості використання в кримінальному провадженні слідчим, судом результатів кожної з них мають виразні криміналістичні відмінності, що дає повне право вести мову про окремі види негласних слідчих (розшукових) дій [20, с. 47].

Необхідно зазначити, що внаслідок кримінального процесу запропоновано різні підстави для класифікації негласних слідчих (розшукових) дій,

зокрема: Є.Д. Скулиш виділяє такі критерії класифікації: за організаційним критерієм, за ознакою обмеження прав особи, закріплених Конституцією та законами України, за ознакою тяжкості вчиненого злочину, з метою розкриття та розслідування якого проводяться негласні слідчі (розшукові) дії [21, с. 111]. В.А. Колесник пропонує такі підстави класифікації: за порядком надання дозволу на проведення, за характером і обсягом втручання у сферу прав та інтересів особи, за процесуальним статусом особи, яка проводить, та участю у слідчій дії інших осіб, за характером відомостей, які отримують в результаті їх проведення та інші [11, с. 133]. Д.Й. Никифорчук та С.І. Ніколаюк, поділяючи негласні слідчі (розшукові) дії, вихідним положенням у їх розмежуванні визнають спрямованість і характер виконуваних завдань. При цьому до першого блоку вчені відносять дії, спрямовані в основному на пошук та отримання з різних джерел відомостей інформаційного призначення, які передбачені у § 2 Глави 21 «Втручання у приватне життя» КПК України, а до другого – дії, які згідно з § 3 Глави 21 «Інші види негласних слідчих (розшукових) дій» КПК України спрямовані переважно на виявлення і фіксацію фактичних даних про конкретні злочинні дії, що вчиняються окремими особами та групами, для розслідування злочинів, а також на встановлення й затримання осіб, які переховуються [22, с. 252-253]. С.Б. Фомін і С.О. Гриненко відповідно до встановленого у КПК України розподілу негласних слідчих (розшукових) дій класифікують їх за такою підставою, як характер і ступінь обмеження права особи на приватність [23, с. 88].

Розглянемо більш детально деякі із запропонованих критеріїв класифікації. Так, за організаційним критерієм негласні слідчі (розшукові) дії поділяють на три групи: ті що здійснюються з дозволу слідчого судді; за рішенням слідчого, прокурора; ті, проведення яких відбувається винятково за рішенням прокурора. Винятково з дозволу слідчого судді проводяться такі негласні слідчі (розшукові) дії, як аудіо-, відеоконтроль особи, огляд, арешт та виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. За рішенням слідчого, прокурора проводяться такі негласні слідчі (розшукові) дії: негласне проникнення та обстеження публічно доступних місць, спостереження за річчю або місцем, зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частин, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням логічної системи захисту. Винятково за рішенням прокурора може

проводитись така негласна слідча (розшукова) дія як контроль за вчиненням злочину [21, с. 111].

Цікавою є думка тих науковців, які відносять такі негласні слідчі (розшукові) дії, як спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) та аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) до різновиду втручання у приватне спілкування. Зокрема, В.П. Уваров зазначає, що аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) та аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) – це три негласні слідчі (розшукові) дії, які мають однакові об'єкти дослідження. Навіть, коли йдеться про аудіо-, відеоконтроль місця, то закон розуміє провадження даного заходу за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження. Названі в якості окремих слідчих дій заходи мають однакові об'єкти, предмети і методи дослідження. Вони мають своїм змістом спостереження за особою і окремими місцями її перебування та різняться хіба що рівнем їх технологізації [24, с. 162].

На основі вище зазначеної позиції пропонуємо відповідно до встановленого у КПК України розподілу негласних слідчих (розшукових) дій віднести до різновидів втручання у приватне спілкування спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) та аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України).

Безумовно, що процесуальна й криміналістична класифікація негласних слідчих (розшукових) дій не може мати повної збіжності, як не збігаються такі класифікації й у визначенні інших видів слідчих (розшукових) дій. Проте в розробленні таких класифікаційних систем треба дотримуватись наукових і всебічно виважених підходів, оскільки чіткість в розумінні сутності кожної з процесуальних дій має виразне практичне значення. А на сьогодні кількість, назви та змістовне визначення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, що встановлені КПК України та зазначені в Інструкції мають різне читання [11, с. 134].

Негласні слідчі (розшукові) дії є однорідними за організаційно-правовим критерієм і різняться за своєю організаційною сутністю, правовим статусом, змістом проваджуваних дій, суб'єктивним складом. За організаційно-правовим критерієм негласні слідчі (розшукові) дії можна поділити на три групи, а саме: ті, що проводяться з дозволу слідчого судді, за рішенням слідчого, прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також ті, які здійснюються винятково за рішенням прокурора. За ознакою тяжкості вчиненого злочину, з метою розкриття та розслідування якого проводяться негласні

слідчі (розшукові) дії, їх можна поділити на такі групи: ті, що проводяться за тяжкими, особливо тяжкими злочинами, а також ті, що проводяться за будь-якими злочинами, незалежно від ступеню тяжкості. За суб'єктивним складом у оперативно-розшуковій діяльності проведення оперативно-розшукових заходів може здійснюватися лише уповноваженими оперативними підрозділами, а негласних слідчих (розшукових) дій – слідчим, прокурором, або, за їх дорученням, уповноваженим оперативним підрозділом. За змістом: оперативно-розшукові заходи проводяться з метою виявлення, попередження та розкриття злочину, що готується, а негласні слідчі (розшукові) дії направлені на виявлення та перевірку інформації, необхідної для розслідування вже вчиненого злочину [25].

Багаторічні пошуки адекватних засобів протидії організованих та корумпованих злочинності, вивчення позитивного світового досвіду виявлення та викриття замаскованих небезпечних злочинів сприяли законодавчому закріпленню нових засобів формування доказів у кримінальному провадженні, як негласних слідчих (розшукових) дій [26].

Зважаючи на те, що раніше слідчі органи реалізували свої функції шляхом здійснення гласної процесуальної діяльності, то категорія негласних слідчих (розшукових) дій, по суті, дозволяє вести мову про провадження на досудовому розслідуванні негласної оперативно-розшукової діяльності. Особливо використання результатів НСРД для організаційно-тактичного забезпечення провадження процесуальних дій.

Як висновок, можемо зазначити, що класифікація негласних слідчих (розшукових) дій за різними підставами має дуже важливе теоретичне та практичне значення, оскільки в процесі класифікації відображаються суттєві ознаки негласних слідчих (розшукових) дій. Також класифікація сприяє пізнанню як внутрішніх кореляційних зв'язків між окремими негласними слідчими (розшуковими) діями, так і взаємозв'язок негласних слідчих (розшукових) дій зі слідчими (розшуковими) діями та іншими процесуальними діями і на основі цього допомагає чітко розмежувати види негласних слідчих (розшукових) дій та визначити їх систему з метою ефективного проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Висновок. Підсумовуючи викладене, значимо, що класифікація негласних слідчих (розшукових) дій як інструментів доказування у кримінальному провадженні дасть можливість згрупувати певні НСРД за їх певними ознаками, відмінними від інших, виявлення особливостей кожної із груп, і на наш погляд, це повинно сприяти розробці наукових засад використання результатів НСРД у судовому доказуванні, а також розробці науково-практичних рекомендацій для правоохоронних органів.

Література

1. Севрук В.Г., Павленко С.О. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі / В.Г. Севрук, О.С. Павленко // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України. 2016. № 1(98). С. 49–62.
2. Медведев О. В. Етнічна злочинність в циганському середовищі / О.В. Медведев // Право і суспільство. 2014. № 4. С. 235–241.
3. Sevruk V. Definition and classification of the ethnic crime in Ukraine / V. Sevruk // European Reforms Bulletin: scientific peer-reviewed journal. 2016. № 1. P. 64–68.
4. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні / В. Бесчастний // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1. С. 207–213.
5. Письменний Д.П. Слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні України / Д.П. Письменний // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2013. № 3(2). С. 143–146.
6. Сергеева Д. Б. Теоретичні, правові та праксеологічні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2015. 556 с.
7. Павленко С. О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії «злочинів у законі» в Україні / С. О.Павленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. Вип. 6. Том. 3. С. 73–79.
8. Ковальова О. В. Використання науково-технічних засобів та методів у розшуковій роботі слідчого : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. В. Ковальова. К., 2014. 20 с.
9. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : [підруч.] / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко ; [за заг. ред. В. І. Шакуна]. К. : КНТ, 2011. 317 с.
10. Сергеева Б.Д. Щодо класифікації негласних слідчих (розшукових) дій. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 2. С. 69–76.
11. Колесник В. А. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій / В. А. Колесник // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ, № 1, 2013. С.129–134.
12. Лук'янчиков Є. Д. Удосконалення системи негласних слідчих (розшукових) дій / Є.Д. Лук'янчиков, Б.Є. Лук'янчиков // Проблемні питання застосування КПК України в сучасних умовах: матеріали круглого столу (Київ, 4 квітня, 2014 р.). К.: ФОП Ліпкан О.С., 2014. С. 31–33.
13. Використання інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, їх транспортних телекомунікаційних мережах, під час розслідування злочинів: метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Ю. Татаров, Д. О. Алексеєва-Процюк та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2013. 70 с.
14. Шехавцов Р.М. Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій // Р.М. Шехавцов: [Електронний ресурс]. – URL : <http://corp-iguvd.lg.ua/dl30202.html>.
15. Берназ В.Д. Права природа, поняття та загальна класифікація негласних слідчих (розшукових) дій / В.Д. Берназ // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. №5. С. 226–231.
16. Музиченко О.В. Система негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальним процесуальним за-

конодавством України / О.В. Музиченко // Науковий вісник Херсонського державного університету: серія «Юридичні науки». Випуск 3. Том 3. 2014. С. 171–176.

17. Федотова Г. В. Основні засади провадження негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів у сучасному правовому полі / Г.В. Федотова, В.П. Климчук // Наука і Правоохорона. 2013. № 4(22). С. 52–58.

18. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // (зі змінами та доповненнями): [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>.

19. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Інструкція, від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5, затверджена наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, міністерства фінансів України, міністерства юстиції України: [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

20. Колесник В.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки та проведення: [науково-практичний посібник] / В.А. Колесник; Академія адвокатури України. К.: Прецедент, 2014. 135 с.

21. Скулиш Є.Д. Система негласних слідчих (розшукових) дій за Кримінальним процесуальним кодексом України / Є.Д. Скулиш. Науковий вісник Чернівецького університету. 2012. Випуск 618. С. 108–114.

22. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. К.: Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

23. Козьяков І.М. Теоретичні основи класифікації негласних слідчих (розшукових) дій // І.М. Козьяков / Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 1(34). С. 85–89.

24. Уваров В.Г. Втручання у приватне життя шляхом аудіо-, відеоконтролю // В.Г. Уваров / Право і суспільство. 2012. №5. С. 161–165.

25. Скалзуб Л. П. Співвідношення оперативного-розшукових заходів та негласних слідчих (розшу-

кових) дій. Науково-практична Інтернет-конференція 10.12.2015. Секція №5 [Електронний ресурс]. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1162:010116-22&catid=139:5-1215&Itemid=171&lang=ru.

26. Поняття та система негласних слідчих розшукових дій: [Електронний ресурс]. URL: <http://studopedia.info/5-22969.html>.

Анотація

Ігнатюк О. В. Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій як інструментів доказування у кримінальному провадженні. – Стаття.

У статті присвячено увагу аналізу наукових підходів до формування критеріїв класифікації негласних слідчих (розшукових) дій як інструментів доказування у кримінальному провадженні

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукова діяльність, аналіз, класифікація.

Аннотация

Игнатюк О. В. Классификация негласных следственных (розыскных) действий как инструментов доказывания в уголовном производстве. – Статья.

В статье посвящено внимание анализу научных подходов к формированию критериев классификации негласных следственных (розыскных) действий как инструментов доказывания в уголовном производстве

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, оперативно-розыскная деятельность, анализ, классификация.

Анотація

Ihnatiuk O. V. Classification of unspoken investigative (investigative) actions as tools of evidence in criminal proceedings. – Article.

The article focuses on the analysis of scientific approaches to the formation of criteria for the classification of secret investigative (search) actions as instruments of evidence in criminal proceedings

Key words: secret investigative (wanted) actions, operational search activity, analysis, classification.